

“O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA ADABIYOTSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI, XALQARO HAMKORLIK MASALALARI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya O‘ZBEK TILI DARSLARIDA ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARNING IMKONIYATLARI

Xanmuratova Sayyora Xalmuxammet qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus DPI Ellikqal’a pedagogika fakulteti o‘zbek tili va adabiyoti ta’lim yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

M.Xudayarova

Ilmiy rahbar: f.f.n., dots.

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘zbek tili ta’limi jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish masalalari o‘rganildi. Jahon miqyosida qo‘llaniladigan ta’limiy resurslar asosida audio va video o‘quv topshiriqlarni tayyorlashning ahamiyati haqida so‘z yuritildi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, zamonaviy axborot texnologiyalari, ta’limiy-elektron ishlanmalar, ta’limiy resurslar, ta’limiy platformalar, Wordwall.net, Joyteka.com, LearningApps.org, masofaviy ta’lim.

O‘zbek tili ta’limi jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish o‘quvchilar nutqiy malakalarining, savodxonlik darajasining ortishiga, mustaqil fikrlash, ijodiy qobiliyatlarining mustahkamlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Xususan, o‘quvchiga ma’lum darajada mustaqillik berish, hamkorlikda dars tashkil qilish, ta’limning interfaol metodlaridan foydalanish, ta’lim jarayonida grammatik o‘yinlarni qo‘llash o‘qituvchilarni ham, o‘quvchilarni ham izlanuvchanlikka undaydi.

Til ta’limi jarayonida ta’limiy-elektron ishlanmalardan samarali foydalanish o‘qituvchining mahoratiga bevosita bog‘liq. Agar u zamonaviy texnologiyalarni o‘zining ishonchli hamkoriga aylantira olsa o‘quvchilarning o‘zbek tilini o‘rganishlariga katta yordam bera olishi shubhasiz [2:75-79].

XXI asr fan va texnika asridir. Uzluksiz ta’limda axborot kommunikatsiyalar texnologiyasi, kompyuter imkoniyatlari bilan ilg‘or pedagogik texnologiyani oqilona birlashtirish, tabiiyki, nihoyatda samarali va bu o‘qitish jarayonidagi yangi, yuqori sifat darajasi va katta yangilik bo‘ladi.

Kompyuter va axborot texnologiyalari o‘quvchining fanga bo‘lgan qiziqishini va mustaqil fikrlash qobiliyatini yanada oshiradi, uning bilim olishi erkinlashadi. O‘quvchi internetdan ham kerakli mavzu bo‘yicha qiziqarli ma’lumotlarni olib, bilimni rivojlantirishi hozirgi zamon, davr talabidir. Darsning mazmun-mohiyatiga qarab ma’ruza, suhbat, savol-javob, interfaol usullarni qo‘llash; kompyuter, audio-video vositalaridan foydalanish ham muhimdir.

O‘zbek tili ta’limi tizimida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish sirasiga o‘quv adabiyotlarining yangi avlodlari: elektron o‘quv qo‘llanmalari, elektron darsliklar, qisqa, interaktiv dasturlar, audiovideo almanaxlar, multimediya

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

o‘quv dasturlari, elektron nazorat testlari, masofaviy ta’lim kabilarni kiritish mumkin. Aksariyat hollarda o‘qituvchilar kompyuterdan faqat test yechish, nazorat yoki tanlov jarayonlarida reyting ballarni aniqlashda foydalanmoqdalar. Lekin kompyuterning ta’lim tizimida keng imkoniyatlarga ega ekanligini, xususan, o‘quvchi so‘z boyligini oshirish, fikrni og‘zaki va yozma to‘g‘ri, ravon ifodalash mahoratini shakllantirish va rivojlantirishda o‘qituvchining beqiyos yordamchisiga aylanadi. Lekin bu yordamchini maqsadga muvofiq ishlata olish o‘qituvchi mahoratiga, zamonaviy texnika vositalarini tushunishi va uni o‘rganilayotgan mavzu doirasida tatbiq eta bilishiga bog‘liq [1:82].

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi munosabati bilan o‘quv jarayonini amalga oshirishda o‘qitishning an’anaviy va elektron shakllari imkoniyatlarini o‘zida mujassamlashtirgan holda o‘qitish yangi ko‘rinishlarga ega bo‘lmoqda. Bugungi kunda o‘quv jarayonini texnik va axborot ta’minoti sezilarli darajada o‘zgardi, an’anaviy usullar yuqori texnologiyali o‘quv qurollari bilan boyidi. Zamonaviy axborot, kommunikatsiya va masofaviy ta’lim texnologiyalari ko‘lamini kengaytirish o‘qituvchidan axborot kompetensiyasini, muayyan fanni o‘qitish mazmuni va maqsadlariga mos keladigan, o‘quvchilarning har tomonlama barkamol rivojlanishiga hissa qo‘shadigan texnologiyalarni tanlash va ulardan foydalanish qobiliyatini rivojlantirishni talab qiladi.

Quyida o‘zbek tili darslarida foydalanish mumkin bo‘lgan bir nechta dastur va platformalar bilan tanishib chiqamiz.

1. **Wordwall. net** – interaktiv mashqlar yaratish imkonini beruvchi 2016-yilda ishlab chiqilgan ta’limiy resursdir. Ushbu xizmat chet eldan kelib chiqqan, ammo u rus tiliga o‘tishni o‘z ichiga oladi.

Wordwall 4 bo‘limdan iborat: “Asosiy sahifa”, “Funksiyalar”, “Mening darslarim”, “Mening natijalarim”.

Wordwall – bu interaktiv va PDF kontentini yaratish uchun foydalaniladigan imkoniyatlarga boy platforma. Interfaol materiallar har qanday qurilmada o‘ynaladi va o‘quvchilarning o‘zlari mustaqil ravishda ishni bajarishda yoki mashg‘ulot paytida sinfda o‘qituvchi rahbarligida foydalanishlari mumkin. O‘z navbatida, bosma materiallar PDF formatida chop etilishi yoki yuklab olinishi mumkin. Ular interaktiv yoki mustaqil o‘quv faoliyati uchun qo‘shimcha material sifatida ishlatilishi mumkin. Bundan tashqari, Wordwall onlayn vositasi mashqlarni masofadan turib bajarish va o‘quvchilar tomonidan topshiriqlarni bajarish statistikasini olish imkoniyatini beradi.

2. **Joyteka. com** – bu darsni diversifikatsiya qila oladigan bolalar uchun interfaol tadbirlarni yaratish uchun rus o‘qituvchilari va dasturchilar guruhi tomonidan ishlab chiqilgan ta’limiy resursdir.

“O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA ADABIYOTSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI, XALQARO HAMKORLIK MASALALARI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

O‘qituvchilarga o‘quvchilarni rag‘batlantiradigan interaktiv tadbirlarni yaratishda yordam beradi va ularga sinf yoki darsdan tashqari mashg‘ulotlarni boshqacha tarzda o‘tkazishga yordam beradi.

Joyteka 4 bo‘limdan iborat: “Xizmatlar”, “Tariflar”, “Biz haqimizda”, “Materiallar”.

“Tariflar” bo‘limida pulli xizmat obunalari haqida ma’lumotlar mavjud. “Biz haqimizda” bo‘limida siz resurs tarixi va ijodkorlar jamoasi bilan tanishishingiz mumkin. “Materiallar” – bu pullik va bepul narsalarga ega kichik shablon do‘koni.

“Kvest” o‘quv o‘yini. Ushbu turdagi vazifaga o‘tishda platforma xizmati 16 ta bepul xonadan birini tanlashni taklif qiladi. Keyin dars nomini belgilashingiz, kvestni boshlashdan oldin so‘zboshini qo‘shishingiz va kerakli vazifalarni yuklashingiz kerak. Ma’lumotlarni kiritgandan so‘ng, dastur ta’lim qidiruvini yaratadi.

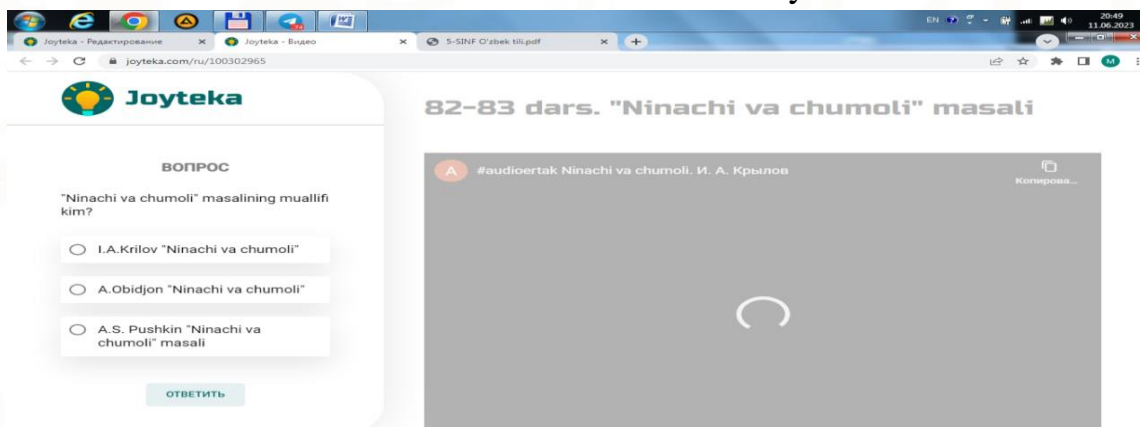
“Video” veb-xizmati. Ushbu turdagi vazifa o‘quv videolariga interaktiv elementlar qo‘shish uchun mo‘ljallangan. Bunday mashqni yaratishda platforma xizmati sizga mavzu nomini kiritishni, YouTube videosiga havolani kiritishni va interaktiv videoga tavsif qo‘shishni taklif qiladi. Keyin slaydarni kerakli vaqtga siljitish orqali vaqtni belgilashingiz va vazifa yoki sharh qo‘shishingiz kerak.

The screenshot shows the Joyteka platform interface. On the left is the Joyteka logo. The main content area displays a video player titled "82-83 dars. "Ninachi va chumoli" masali". The video player shows a colorful illustration of a blue character and a pink character in a forest setting. Below the video, there is a question in Russian: "Har barg soyasida sayl yo'q. Uy ishlarga dastur".

5-sinf O‘zbek tili darsligida I.A.Krilovni “Ninachi va chumoli” masali berilgan. Bu mavzu IV chorakda o‘tiladi, 82-83- dars, 2 soat ajratilgan.

Ushbu mavzuni o‘tishda “Video” veb-xizmatidan foydalanish mumkin.

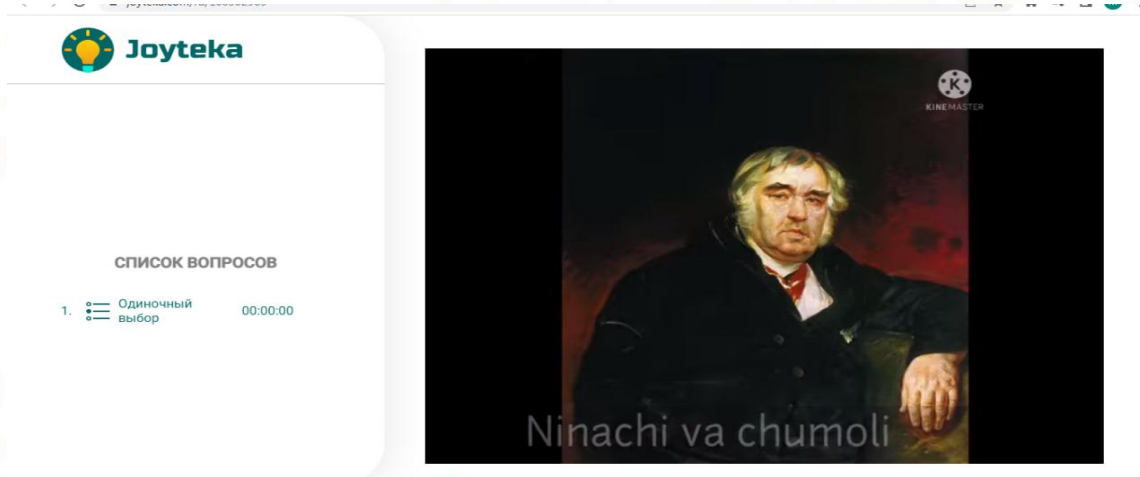

The screenshot shows the Joyteka platform interface with a quiz question. The question is in Russian: "Ninachi va chumoli" masalining muallifi kim? Below the question are three radio button options: "I.A.Krilov "Ninachi va chumoli"", "A.Obidjon "Ninachi va chumoli"", and "A.S. Pushkin "Ninachi va chumoli" masali". There is a "ОТВЕТИТЬ" button at the bottom.

“O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA ADABIYOTSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI, XALQARO HAMKORLIK MASALALARI”

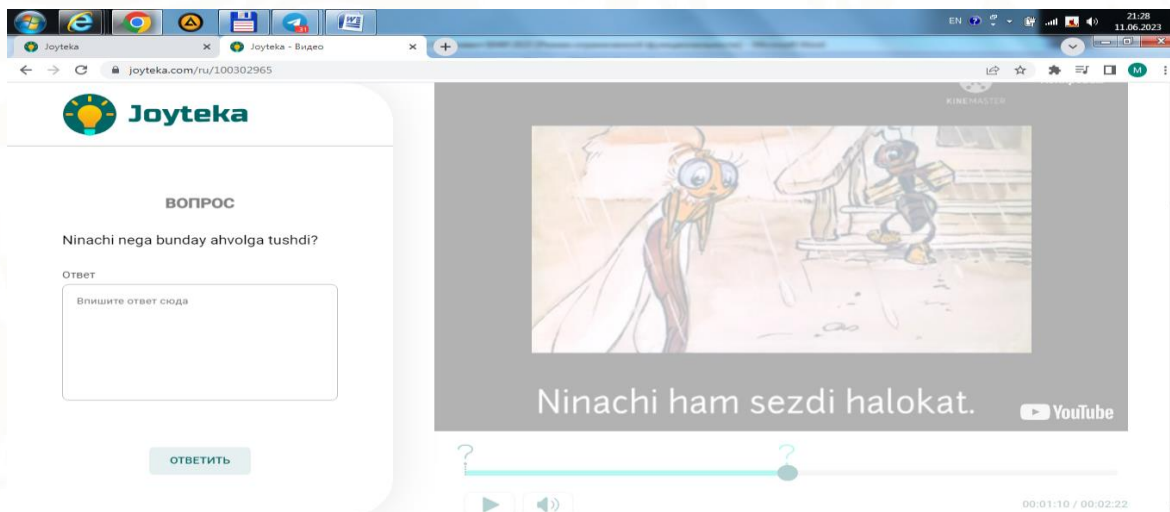
mazzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Aydio masalni eshitishdan oldin o‘quvchilar savolga javob berishi kerak, savolga to‘g‘ri javobdan keyin masalni eshitishni davom ettirish mumkin.

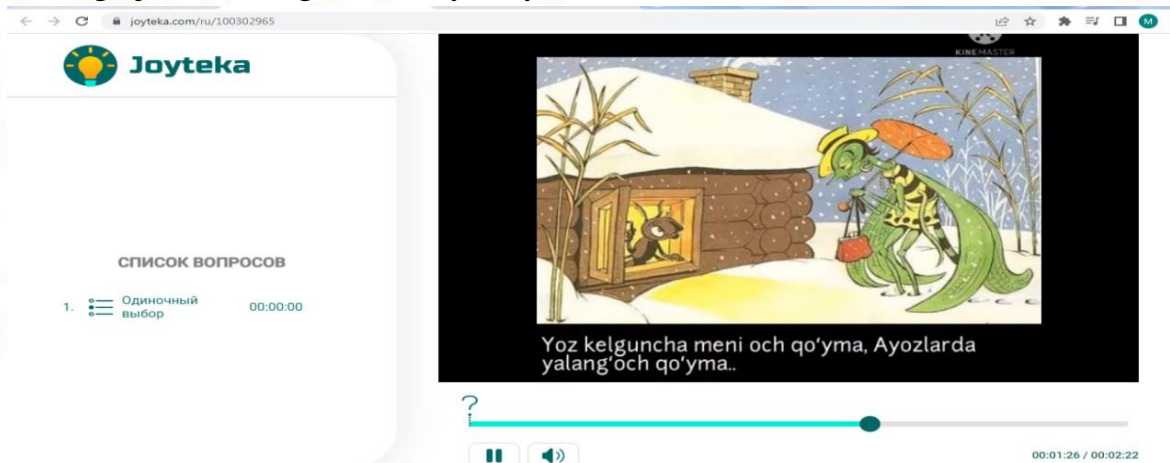
The screenshot shows the Joyteka website interface. On the left, there is a sidebar with the Joyteka logo and a section titled "СПИСОК ВОПРОСОВ" (List of Questions). Below this, there is a question number "1." followed by a menu icon and the text "Одиночный Выбор" (Single Choice) and a timer "00:00:00". The main content area features a video player with a portrait of a man in a dark coat. The video title is "Ninachi va chumoli".

Aydio masalni eshitish davomida o‘quvchilar yana savolga javob berishi kerak bo‘ladi.

The screenshot shows the Joyteka website interface. On the left, there is a sidebar with the Joyteka logo and a section titled "ВОПРОС" (Question). Below this, there is a question "Ninachi nega bunday ahvolga tushdi?" (Why did Ninachi get into such a situation?). Below the question, there is a text input field with the placeholder "Впишите ответ сюда" (Write the answer here) and a button labeled "ОТВЕТИТЬ" (Answer). The main content area features a video player with an illustration of a man in a white coat and a woman in a blue dress. The video title is "Ninachi ham sezdi halokat." (Ninachi also felt disaster). The video player includes a progress bar and a play button.

Savolga javob berilgandan keyin aydio masalni davomini eshitish mumkin.

The screenshot shows the Joyteka website interface. On the left, there is a sidebar with the Joyteka logo and a section titled "СПИСОК ВОПРОСОВ" (List of Questions). Below this, there is a question number "1." followed by a menu icon and the text "Одиночный Выбор" (Single Choice) and a timer "00:00:00". The main content area features a video player with an illustration of a man in a green coat and a woman in a yellow dress. The video title is "Yoz kelguncha meni och qo‘yma, Ayozlarda yalang‘och qo‘yma." (Don't leave me open until summer, don't leave me bare in winter). The video player includes a progress bar and a play button.

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

“Viktorina” intellektual o‘yini. Bunday topshiriq shabloni sizga “O‘z o‘yin”ini tezda loyihalashtirishga yordam beradi. Buning uchun siz mavzu nomini kiritishingiz, tavsif qo‘shishingiz va kerakli vazifalarni yuklashingiz kerak.

“Shartlar” o‘yini. Ushbu turdagi topshiriq o‘rganilgan atamalarni mustahkamlash uchun mo‘ljallangan. Mashqni yaratish uchun mavzu nomini, o‘yin tavsifini kiriting va shartlarni qo‘shing. O‘yinga qo‘shimcha sozlamalar ham qo‘shishingiz mumkin: o‘yinni boshlashda shartlarni aralashtirib yuboring, mavzuni qayta ishlatishga ruxsat bering.

“Test” bilimlarni tekshirish xizmati. Ushbu turdagi vazifaga o‘tishda xizmat test uchun nom kiritish, tavsif qo‘shish va kerakli vazifalarni yuklab olishni taklif qiladi. Joyteka sizga har xil turdagi savollardan foydalanish imkonini beradi, shuningdek, rasmlarni yuklash va tushuntirishlar qo‘shish imkoniyatini beradi.

3. **Classcraft** – 2013-yilda kanadalik o‘qituvchi Sh.Yang tomonidan ishlab chiqilgan ta’limiy resursdir. U ish stoli va mobil qurilmalarda qo‘llab-quvvatlanadi. Ushbu ingliz tilida ishlab chiqilgan. Ba’zi Classcraft resurslari rus tiliga tarjima qilishni nazarda tutadi, ammo darsda ishlash uchun to‘g‘ridan-to‘g‘ri mo‘ljallangan asosiylari bunday emas.

Classcraft o‘qituvchi, o‘quvchi va ota-ona sifatida ro‘yxatdan o‘tish imkoniyatini beradi. Bu sizga ishni chegaralash imkonini beradi, har bir kishi resursdan foydalanishning o‘ziga xos xususiyatlarini oladi. Shunday qilib, ro‘yxatdan o‘tayotganda, bolalar qahramonni tanlashi va uning uchun sinfni belgilashlari mumkin (Shifokor, SehrGAR, Jangchi), ota-onalar reytingga kirishlari va o‘qituvchi bilan suhbatlashishlari mumkin, o‘qituvchi esa o‘quvchilarning reytingini boshqarishi mumkin.

4. **LearningApps.org** – Germaniyada yaratilgan ta’limiy resurs bo‘lib, u sizga interaktiv faoliyat yaratish yoki ochiq katalogdan tanlash imkonini beradi. Ushbu xizmat chet eldan kelib chiqqan, ammo u matnni rus tiliga tarjima qilish imkoniyatini beradi. Ba’zi rasmlar ingliz tilida qoladi, lekin ular resursdan foydalanishga katta ta’sir ko‘rsatmaydi.

LearningApps.org 4 bo‘limdan iborat: “Barcha mashqlar”, “Yangi mashq”, “To‘plam yaratish”, “Mening mashqlarim”. Shuningdek, resurs kerakli mashqni tezda tanlash uchun qidiruv satriga kalit so‘zlarni kiritish imkonini beradi. Keling, saytning bo‘limlarini batafsil ko‘rib chiqaylik.

“O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI VA ADABIYOTSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI, XALQARO HAMKORLIK MASALALARI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

“Barcha mashqlar” bo‘limi tayyor vazifalar bankidir. Filtrlar yordamida o‘qituvchi yosh oralig‘ini, mavzuni va uning ayrim xususiyatlarini tanlashi mumkin.

“Yangi mashq” bo‘limi sizga o‘z mashqlaringizni yaratishingiz uchun 21 ta shablonni taklif etadi: “Juftlikni toping”, “Tasniflash”, “Xronologik qoida”, “Oddiy tartib”, “Matn kiritish”, “Rasmlarni saralash”, “Tanlov testi”, “Bo‘sh joylarni to‘ldirish”, “Audio/Video mazmuni”, “Kim millioner bo‘lishni xohlaydi?”, “Boshqotirmani toping”, “Krossvord”, “Harf so‘zlari”, “Bu qayerda? ”, “So‘zlarni taxmin qilish”, “Ot poygasi”, “Juftlik o‘yini”, “Baho”, “Xatlar jadvali”, “Jadvalni to‘ldirish”, “Matn kiritish”.

Zamonaviy texnologiyalar asrida onlayn xizmatlar va platformalardan foydalanish mashhurlik kasb etmoqda. Bugungi kunda Internet makonida har qanday o‘qituvchi o‘z kasbiy faoliyatida istalgan maqsadda foydalanishi mumkin bo‘lgan turli xil raqamli resurslar, vositalar va xizmatlar mavjud. Onlayn xizmatlar orqali interfaol topshiriqlar yaratish orqali o‘qituvchi vizual didaktik materiallarni yaratishni o‘rganib, o‘zining kasbiy malakasini oshiradi va shu orqali darsni yanada jonli, qiziqarli va ko‘rgazmali qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muhamedova S.X., Abdullayeva M.D., Yuldasheva Sh. Sh., Eshmatova Y.B. O‘zbek tili va adabiyoti ta’limida zamonaviy axborot texnologiyalari / o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2018. - 264 b.
2. Umarova N. Til ta’limi va ta’limiy-elektron ishlanmalar // Til va adabiyot ta’limi. – Toshkent, 2005. - № 6. - B.75-79.